MAKTABGACHA TA’LIM YO‘NALISHI TALABALARINI 5E MODELI ASOSIDA O‘QITISHNING AFZALLIKLARI

O‘tamurodova Shohida Muhammadqulovna

489

Navoiy davlat universiteti Maktabgacha ta’lim kafedrasi dotsenti, PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada 5E modelining (qiziqtirish-Engage, kashf etish-Explore, tushuntirish-Explain, kengaytirish-Elaborate, baholash-Evaluate) ta’lim jarayonidagi samarasi va u talabalarni faol ishtirok etishga undash hamda ularning o‘z-o‘zini kashf etish qobiliyatini rivojlantirish vositasi sifatida keltirilgan.

Kalit so‘zlar: 5E model, qiziqtirish, kashf etish-yangilik topish, tushuntirish, kengaytirish, baholash, samara.

Аннотация: В данной статье рассматривается эффективность модели 5E (Вовлечение — Engage, Исследование — Explore, Объяснение — Explain, Проработка — Elaborate, Оценивание — Evaluate) в образовательном процессе. Модель представлена как средство стимулирования активного участия студентов и развития их способности к самостоятельному открытию новых знаний.

Ключевые слова: модель 5E, вовлечение, исследование (открытие нового), объяснение, проработка (расширение), оценивание, эффективность.

Abstract: This article examines the effectiveness of the 5E instructional model (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate) in the educational process. The model is presented as a tool for encouraging students' active participation and developing their capacity for self-discovery.

Keywords: 5E model, engagement, exploration (discovery), explanation, elaboration, evaluation, effectiveness.

5E modeli (qiziqtirish-Engage, kashf etish- Explore, tushuntirish-Explain, kengaytirish-Elaborate, baholash-Evaluate) ta’lim jarayonini samarali tashkil etish uchun mo‘ljallangan pedagogik yondashuvdir. Ushbu model o‘qituvchilarga talabalarni faol ishtirok etishga undash va ularning o‘z-o‘zini kashf etish qobiliyatini rivojlantirishda yordam beradi.

5E modelining besh bosqichda amalga oshiriladi:

Engage (Qiziqtirish) **-** bu bosqichda o‘qituvchi talabalar e’tiborini jalb qilish va yangi mavzuga qiziqish uyg‘otish maqsadida turli xil savollar, muammolar yoki vaziyatlar bilan tanishtiradi. Masalan, Talabalarni yangi mavzu bilan tanishtirish va ularning e’tiborini jalb qilinadi.talabalarga hayotiy misollar keltirish yoki interaktiv o‘yinlar o‘tkazish orqali qiziqish uyg‘otish mumkin.

Explore (Kashf etish) **-** bu talabalar o‘zlari tajriba qilish orqali bilimlarni kashf etadilar. Ushbu bosqichda o‘quvchilar guruhlarga bo‘linib, amaliy tadqiqotlar olib borishlari mumkin. Bu jarayonda ular o‘zaro fikr almashadilar va yangi ma’lumotlarni o‘zlashtiradilar.

Explain (Tushuntirish) **–** bu bosqichda o‘qituvchi talabalar tomonidan kashf etilgan bilimlarni tushuntiradi. O‘qituvchi mavzu bo‘yicha asosiy tushunchalarni va nazariyalarni taqdim etadi, shuningdek, talabalar savollariga javob beradi. O‘qituvchi talabalar tomonidan kashf etilgan bilimlarni tushuntiradi.

Elaborate (Kengaytirish) **–** bu talabalar olingan bilimlarni amaliyotda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu bosqichda talabalar yangi bilimlarni turli kontekstlarda qo‘llashga harakat qiladilar, shuningdek, o‘z bilimlarini yanada chuqurlashtirish uchun

qo‘shimcha resurslardan foydalanadilar. Talabalar olingan bilimlarni amaliyotda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Evaluate (Baholash) **-** bu bosqichda talabalar o‘z bilimlarini baholaydilar. O‘qituvchi esa talabalar bilimlarini qanday o‘zlashtirganini aniqlash uchun turli xil baholash usullari testlar, loyihalar, taqdimotlar va boshqa baholash vositalaridan foydalanadi. Talabalar o‘z bilimlarini baholash va mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

5E modeli talabalarni o‘qitish jarayonida faol ishtirok etishga undaydi. Bu, o‘z navbatida, ularning motivatsiyasini oshiradi va bilimlarni yaxshiroq egallashlariga yordam beradi. O‘z-o‘zini kashf etish jarayoni talabalarni mustaqil fikrlashga va o‘z bilimlarini o‘zlashtirishga undaydi. Bu, ularda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Amaliy tajriba talabalar bilimlarini amaliyotda qo‘llash orqali yanada chuqurroq tushuncha hosil qiladilar. Bu, ularning nazariy bilimlarini amaliy ko‘nikmalar bilan bog‘lash imkonini beradi. 5E modeli har bir talabaning individual ehtiyojlariga moslashishga imkon beradi. O‘qituvchi har bir talabani alohida baholash va qo‘shimcha yordam ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Jamoaviy ishlash modeli talabalarni guruhlar ichida ishlashga undaydi, bu esa ularning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi va jamoaviy ish tajribasini oshiradi.

Misol uchun 5E modeli asosida “Applikatsiya” mavzusi tashkil etilsa, o‘qituvchi talabalarga applikatsiya haqida ma’lumotlar beradi, taqdimot ko‘rsatadi. O‘qituvchi applikatsiyaning afzalliklari mavjudligi, qanday muammolarni hal qilishi va hayotimizga qanday ta’sir qilishi haqida fikr yuritishni so‘raydi. Bu bosqichda talabalar bu mavzuning maktabgacha yoshdagi bolalarning bugungi kundagi hayoti va kelajak hayoti uchun foydali jihatlarini bilishi sababli *qiziqishi* ortadi va mavzuga bo‘lgan motivatsiyasi oshadi. Talabalar kichik guruhlarga bo‘linadi va har bir guruhga biror applikatsiya turini tanlashi va tahlil qilishi topshiriladi. Ular applikatsiyaning funksiyalari, foydalanish maqsadi va shug‘ullanuvchilar uchun qanday foyda keltirishi haqida muhokama qiladilar. Talabalar o‘zaro fikr almashadilar va applikatsiyalarni o‘rganish orqali amaliy tajriba(o‘zi uchun *kashf etadi*-tushunchalar yangilanadi) orttiradilar.

O‘qituvchi applikatsiyalarni tayyorlash jarayoni, asosiy elementlari, turlari va baholash mezonlari haqida *tushuntirish* beradi. Talabalarga applikatsiya yaratish jarayonida e'tiborga olish kerak bo‘lgan jihatlar haqida ma'lumot beriladi. Bu bosqichda talabalar nazariy bilimlarni o‘zlashtiradilar va applikatsiya yaratish jarayonini yaxshiroq tushunadilar. Faoliyat orqali har bir guruh o‘z tanlagan applikatsiyasi asosida yangi bir g‘oya yoki funksiyani ishlab chiqadi. Ular prototip tayyorlash, dizayn qilish va taqdimotga tayyorgarlik ko‘radilar. O‘qituvchi ularga yordam beradi va maslahatlar beradi. Talabalar ijodiy jarayonni amaliyotga tadbiq etadilar va o‘z g‘oyalarini real hayotdagi imkoniyatlarini *kengaytirish*ga harakat qiladi. Har bir guruh o‘z applikatsiyasini taqdim etadi va boshqa guruhlar bilan fikr almashadi. O‘qituvchi va talabalar tomonidan baholash amalga oshiriladi. Talabalar o‘zaro baholash orqali o‘z bilimlarini mustahkamlashadi. Bu bosqichda talabalar o‘z ishlarini baholash orqali rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlaydilar.

Ushbu dars jarayonida talabalar applikatsiya yaratish jarayoni, uning elementlari va foydalanuvchi tajribasini yaxshilash haqida chuqurroq bilimga ega bo‘ladilar. 5E modeli orqali talabalarning qiziqishi oshadi, ijodiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi va hamkorlikda ishlash tajribasi ortadi. 5E modeli maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabalarini o‘qitishda samarali yondashuv hisoblanadi. U talabalarni faol ishtirok etishga, o‘z-o‘zini kashf etishga, amaliy tajribaga ega bo‘lishga va individual yondashuvni qo‘llashga imkon beradi. Ushbu modelning afzalliklari ta’lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. **Mavlonova R. va boshqalar.** “Innovatsion ta’lim texnologiyalari”. Toshkent, 2020. (Modelning umumiy pedagogik asoslari).

2. **Shirinova Q.** “Maktabgacha ta’limda interaktiv metodlar va model turlari”. Pedagogika jurnali, №3, 2023.

3. Савенков А. И. «Исследовательское обучение в дошкольном образовании». Москва, 2019. (Tadqiqotchilik ko‘nikmalari).

4. Бычкова М. В. «Применение модели 5E в подготовке будущих педагогов». *Высшее образование сегодня*, №5, 2022.

5. Bybee, R. W. *The BSCS 5E Instructional Model: Creating Teachable Moments*. NSTA Press, 2015. (Model asoschisining kitobi).

6. Duran, M., & Duran, L. “The 5E Instructional Model: A Learning Cycle Approach for Inquiry-Based Science Teaching”. *The Science Education Review*, 2004.

7. Gopnik, A. "Scientific Thinking in Young Children: Theoretical and Empirical Approaches". *Science*, 2012. (Bog‘cha yoshidagi bolalar tafakkuri).

8. Lee, O., & Luykx, A. *Science Education and Student Diversity: Synthesis and Research*. Cambridge University Press, 2020.